

Kiegészítő ismeretek

A magyarországi reneszánsz művészete című fejezethez

Történeti előzmények

A magyarországi reneszánsz művészetet az olasz nevelte. A realista törekvéseket mutató s a társadalmi átalakulással párhuzamosan megjelenő világi motívumok a hazai gótikában sem voltak ismeretlenek, ez volt alapja az itthoni reneszánsz gyors térhódításának. Magyarország és Itália művészi kapcsolatai már a reneszánsz első szárnypróbálgatása idején kialakultak. E korai magyar reneszánsz művészi tevékenységéről azonban bővebben szólnak írott forrásaink, mint az emlékek; a hajdani szobrok, festmények java a későbbi századok pusztításainak áldozata lett. Összeköttetéseink már a reneszánsz-előzmények korában, Nagy Lajos és Zsigmond uralkodása idején gyümölcsözőek voltak. Magyar művészek vándoroltak Itáliába s megtelepedve ott, alkotásaikkal az olasz művészetet gyarapították, ugyanakkor itáliai mesterek látogattak hazánkba, s nálunk készített műveikkel az itthoni művészetek fejlődését, gazdagodását segítették. Alkotásaik a magyar művészetek történetének szerves formáló elemeivé váltak. Masolino, a fiatal reneszánsz első nagy mestere az 1420-as években tartózkodott Magyarországon, Zsigmond király hadvezére, szolgálatában több, azóta elpusztult freskót festett. Később visszatérve Itáliába, magyarországi élményeinek hatása is megmutatkozott művein, egyik olaszországi falképén valószínűleg Veszprém látképét örökítette meg. Itthoni művei jelentős mértékben ösztönözhatték a hazai festők munkásságát. Pannóniai Mihály 1415-től Ferrarában dolgozott s a Szépművészeti Múzeumban őrzött „A trónoló Ceres” című képének bizonyossága szerint festészete szervesen ágyazódott az észak-olasz iskolák keretei közé.

Michele Pannonio: Trónoló Ceres

Mátyás király műpártoló tevékenységének első és legfontosabb tette a **budai palota kibővítése és újjáépítése** volt.

Nagyszerű alkotását a későbbi századok háborúi, ostromai romba döntötték, de az egykorú leírások és az 1945 után meginduló nagyszabású ásatások során előkerült töredékek mégis világos képet vetítenek elénk építkezésének gazdagságáról, szépségeiről. Az egykorú leírásokból ismerjük a palota belső helyiségeinek művészi pompáját, árkaodos udvarait, e feljegyzésekből tudjuk azt is, hogy a palota előtti udvaron mitológiai alakokat ábrázoló bronzszobrok voltak elhelyezve, s a

homlokzatot a három Hunyadi bronzszobra díszítette. Az ásatások során előkerült leletek egybehangzóan igazolják, hogy a Mátyás-kori budai építkezések legfontosabb ihletője a firenzei építőművészet volt. A firenzei Chimenti Camicia építész 1478–1491-ig tartózkodott Budán, majdnem bizonyos tehát, hogy ő volt a reneszánsz építkezések vezető mestere.

Ha a reneszánsz kezdeteit a könyvművészet jelezné hazánkban, úgy az másfél évtizeddel Beatrixszal kötött házassága előttre esne. E könyvek a humanizmus és az új stílus szellemi előkészítésében játszottak nagy szerepet. Mátyás könyveinek legszebbjeit miniátorok díszítették. De voltak a könyvtárban Észak-, és Közép-Itáliában, Rómában és Nápolyban miniált kódexek is. Számunkra azonban a legfontosabb, hogy Budán is, mégpedig a palotában működött egy könyvmásoló- és festőműhely, amelynek stílusát elsősorban észak-olasz festők határozták meg. A másolók és könyvfestők mellett könyvkötőműhely is működött, amelynek gazdag díszítőanyaga olasz reneszánsz elemek mellett keleti motívumokból állt össze. A mátyási kezdeményezés a király halála után összeomlott. II. Ulászló még néhány évig fizette a budai műhely miniátorait, elsősorban, hogy a megkezdett munkákat az ő címerével díszítve befejezzék.

Ennek az itáliai mintaképeken nevelkedett, gyökeresen magyarországiává vált hazai reneszánsz szobrászatnak legszebb és legjellegzetesebb emléke az 1526-ban készült Báthory-Madonna. Egykor valószínűleg a nyírbátori templomot díszítette, a kis Jézus stíláriskona a nyírbátori szentségtartó fülke angyal-alakjában fedezhető fel. Mesterünk olasz szobrász környezetében szereshette tudását, a Madonna-ábrázolásnak e típusa gyakran fordul elő a XV. század végi firenzei szobrászatban. A szobrászathoz hasonlóan kettős arculatú az egykori festészet is. Míg a főrangú paloták falképeit, valószínűleg táblaképeit is az olasz művészet ihlette, addig a felvidéki és a németlakta erdélyi városokban megmaradt festményeinket elsősorban északi hatások formálták. Az előbbi típus legszebb példái az esztergomi palota egyik szobáját díszítő jelenetek, töredékek. Az 1500 tájáról származó négy erény alakja jó képet nyújt a főúri paloták belső freskódíszeteinek jellegéről. Feltehetően hasonló falképek borították a budai várpalota falait is. Hasonló ép ábrázolások más palotáinkban, várainkban nem maradtak meg, de a régebbi leírásokban még említett töredékek bizonyítják, hogy az esztergomiakhoz hasonlóan díszes freskók borították falaikat. Az olasz ízlést követő főúri falképeknél nem ismerjük jobban a német rokonságú polgári freskókat sem.

A korábbi királyi és főúri-főpapi mecénás udvarok szerepét a vidéki fő- és köznemesség, valamint a polgárság veszi át. A reneszánsz stílus széleskörű, a legkisebb falusi parasztházakig ható elterjedése s ugyanakkor Magyarországnak a nemzetközi művészi élet fő sodrától való távolkerülése sajátosan helyi s számunkra éppen ezért különösen becses stílusformák, egyéni színezetű típusok kialakulását eredményezte. E XVI–XVII. századi reneszánsz emlékeink közül, a későbbi bontások, átépítések ellenére is a legnagyobb számban épületeink maradtak meg. Kevesebb a szoborművünk, s a legjobban festményeink fogyatkoztak meg. XVI–XVII. századi épületeink – mint szobraink és festményeink is – három csoportra oszlanak. Helyi, egyéni színezetük szerint különböznek a dunántúli, a felvidéki és az erdélyi emlékek.